

# NOTÍCIA SOBRE ELS BOTERS VILAFRANQUINS

**ANTONI MASSANELL I ESCLASSANS**

*Vilafranca del Penedès*

*A la memòria del meu avi Jaume Esclasans i Feliu  
i del meu oncle Esclasans i Rimbau, boters de professió.*

Si tenim en compte que en documents del segle X ja es fa referència al cultiu de la vinya a la nostra comarca,<sup>(1)</sup> hem de creure que Vilafranca, des dels seus inicis, que cal situar a la segona dècada del segle XII,<sup>(2)</sup> ja devia comptar amb algun o altre habitant dedicat a fer atuells on poder guardar el vi.

Per ara, però, la notícia més antiga que podem aportar d'un vilafranquí que exercia la professió de boter és bastant més tardana i l'extreiem del «Llibre de la cort del batlle de Vilafranca», de l'any 1325, en el qual es fa indicació d'un tal R. Cuch, boter.<sup>(3)</sup> Que aquesta, llavors, havia d'ésser una indústria minoritària, sembla demostrar-nos-ho ben clarament el fet que enfront d'aquest únic seu representant que hem pogut espigolar de tot el contingut del llibre citat (per més que no podem descartar la possibilitat que n'hi poguésser haver algun altre), puguem aportar,

extret del mateix llibre, noms i més noms de vilafranquins que es dedicaven a altres activitats i que, pel seu nombre dins cada una de les seves tasques o professions, contrasten fortament amb aquest boter solitari. Vegem, com a exemple, algunes d'aquestes dades, les més representatives numèricament: 31 sastres; 25 sabaters; 21 fusters; 18 picapedrers; 15 carnisers; 13 traginers; 10 teixidors; 10 ferrers; 7 argenters; etc., etc.

No cal dir que caldria estudiar molta més documentació per poder tenir una idea més clara sobre el desenvolupament d'aquesta indústria al llarg del segle XIV ja que, de moment, no ens és donat de poder oferir els noms d'altres persones que s'hi dediquessin. El mateix ens passa quant al segle XV ja que són ben pocs els que hem pogut relacionar i que detallem:

|                |                   |
|----------------|-------------------|
| Antoni Pomar   | 1424-1454         |
| Rubert         | 1439              |
| Joan Alegret   | difunt ja en 1446 |
| Bernat Riba    | 1446-1452         |
| Mateu Marroquí | difunt ja en 1473 |
| Antoni Oliver  | 1493              |

Que aquesta indústria a començaments del segle XVI prosseguia fent la viu-viu, sembla demostrar-nos-ho el fet que en el fogatge de 1515 només consta un cap de casa de professió boter, un tal Joan Riu, amb domicili al Vall del Castell,<sup>(4)</sup> que deu ser el Joan del Riu que trobem en un document del 1504.

D'uns anys més tard, tenim notícia d'altres boters: Joan Delerma (1520), el pare del qual, Antoni, també boter, era ciutadà de Lleida. Jaume Peixó, difunt ja el 1529, casat amb Magdalena. Pere Beneprés (1524-1530), casat amb Eulàlia Marquès, descendent d'una família de boters de la vila de l'Arboç: Jaume (1515), el seu pare; Miquel (1508-1509), casat amb Joana Morató, probablement oncle seu i Pere (1502), pare d'en Miquel. Bartomeu Febrer (1531-1543), casat amb Eulàlia Palau, oriünd del mas Febrer de la parròquia de Santa Maria d'Esparreguera. Aquest, amb domicili al carrer del Pou de la Pina.

En el fogatge de 1553<sup>(4a)</sup> són tres els boters caps de casa que consten relacionats: Jaume Arnahuat, Janot Morató i Joan Ferrer.

Jaume Arnauat (1547-1590), casat amb Elisabet Figuerola, era natural del mas dels Clots, de la parròquia de Pontons. Janot Morató (1553-1565) estava casat amb Jerònima Beneprés, filla del ja citat Pere Beneprés, boter. I Joan Ferrer (1553†1569) havia contret matrimoni dues vegades: la primera amb Magdalena i l'altra amb Felipa.

De fet, però, a principis d'aquest any de 1553, eren cinc com a mínim els boters vilafranquins ja que dona la trista coincidència que pocs mesos abans de dur-se a cap l'indicat fogatge, que està datat a 19 d'agost, un tal Bernat i en Climent Gramatge (1549), boters, aquest darrer casat amb Elisabet, havien mort (dates d'enterrament: 14 d'abril i 8 de maig, respectivament).

A partir, però, d'aquesta època, i basant-nos solament en el nombre de vilafranquins que feien de boter, hem de creure que fins a mitjan segle XVII aquesta indústria passaria per uns bons moments com sembla demostrar-nos-ho la relació, bastant nodrida, que en podem donar a conèixer:

Joan Llanses (1557-1572), natural de la Torre de Vernet, del terme de Sant Martí Sarroca. Casat amb Elisabet.

Macià Magí (1558-1588), amb domicili al carrer de la Palma. Casat amb Eulàlia Balle.

Andreu Forner (1560-1581), gendre del ja citat Climent Gramatge, boter.

Jaume Valldocera (1565†1578).

Pere Spina (1568-1610), Joan Spina (1592-1622) i Pau Spina (1623-1637).

Pere Salvador (1567-1581).

Joan Morató (1574†1615), fill del citat Janot Morató.

Bartomeu Miquel (1574-1602), casat amb Leonor, i el seu fill Bartomeu (1599†1622), casat amb Magdalena Artús.

Pere Martorell (1577†1613), natural de la vila de Constantí, el Tarragonès, casat amb Elisabet, filla de Jaume Arnauat, boter. La descendència dels Martorell, segons quadre cronològic que presentem, arriba fins a mitjan segle XIX.

Francesc Arnauat (1579†1593), casat amb Elisabet Lleó. Fill del ja citat Jaume Arnauat, la nissaga del qual va prosseguir en la professió fins a finals del segle XVII.

Arnau Foix (1596†1617), provinent de França. «Està devant lo hospital».

Pere Foix (1602†1615).

Joan Llosa (1595-1613), oriünd de França. Gendre de Pere Spina, boter.

Pau Llosa (1621).

Gabriel Ballester (1618-1643), fill de Bernat Ballester, també boter, de Vilanova de Cubelles.

No deixa d'ésser sorprenent, tenint en compte les dates de la relació que acabem de donar, que si per allà el 1580 o bé a principis del segle XVII podien ser de vuit o nou, com a mínim, els boters que tenia la nostra vila, en arribar al 1657, segons la llibreta de comunió d'aquest any, només hi hagués dues famílies que es dediquessin a aquesta tasca: la de Pere Martorell, en la qual figura el seu fill Josep, també boter, amb residència al carrer dels Ferrers, i la de Josep Arnuat, domiciliada a la plaça de l'Oli.

De fet si ens guiem en el «Llibre de la resenya llista y designatió feta de totes las casses qui y ha en la present vila de Vilafrancha y de todas las personas àbils per la guerra comptant les de catorze anys en amunt», de l'any 1634, ja ens trobem que també només són dues les cases de boters: la de Gabriel Ballester, el qual tenia uns 30 anys d'edat, i la de Pere Martorell, de 45 anys, amb un fill de 15. A quina causa caldria atribuir aquesta davallada?

El 1680<sup>(5)</sup> el nombre de famílies vilafranquines que exercien la tasca de boter s'havia doblat: de dues havien passat a ser-ne quatre. Els nous boters eren: Josep Tort, amb domicili al carrer de la Font, i Josep Junyent (1680-1689), el qual el tenia al carrer del Pou de la Pina. Si bé en Josep Martorell ja havia mort, el seu establiment al carrer dels Ferrers tenia continuïtat ja que la seva vídua havia contret nou matrimoni (1679) amb un altre boter, Pere Bordes, natural de la parròquia de Sant Just i Pastor, de Barcelona, i fill d'un altre Pere Bordes, també boter. El quart taller era el de Josep Arnuat, amb el seu fill Fèlix, llavors a la Parellada.

Si fem excepció dels descendents d'en Martorell, que prosseguien en la mateixa professió i dels quals, com ja hem dit,

encara trobem referències a mitjan segle XIX, cap dels altres no tindrà qui els succeeixi en la tasca.

Però encara, dins el segle XVII, una nova dinastia de boters vindrà a fer costat a la dels Martorell. Ens referim a la dels germans Estalella, Ramon (1687) i Pau (1693), la cronologia dels quals hem pogut seguir al llarg de set generacions, fins a principis del segle XX.

A començaments del segle XVIII ens trobem amb un nou boter, Isidre Freixes (1705), casat amb Caterina i domiciliats a la Parellada. Són tres, doncs, en aquells anys les famílies vilafranquines que fan de boter, si bé la dels Martorell veurem que a l'any 1727 s'ha dividit en dues branques i la dels Estalella en tres.

Tot i això, els Freixa, el 1727, no podem localitzar-los per més que els seus descendents continuaran fent de boter fins ben entrat el segle actual. Del primer Isidre Freixes, boter, les dades que hem pogut recollir resten compreses entre el 1705 i el 1717. El fet que en la partida de casament del seu fill Isidre (5-6-1735) es faci constar que el seu pare havia mort a Barcelona: «lo die de son òbit en la ciutat de Barcelona habitant» ens fa suposar que hi devia haver anat a viure. Sigui com sigui, el 1733, la vídua Freixes i el seu fill Isidre els trobem vivint a la Parellada.

En total, doncs, segons la llibreta de comunió de 1727, són nou els boters. N'anem a deixar constància, i ho fem indicant el matrimoni o matrimonis de què estava formada cada una d'aquestes llars amb l'especificació, a més, de la seva data de casament i del carrer on vivien.

- { Ramon Estalella - Eulàlia Tort, 2-2-1687, carrer de la Font.
- { Ramon Estalella - Clara Urgellès, 26-12-1717.
- Baldiri Estalella - Anna Pons, 19-3-1722, la Parellada.
- Pau Martorell - Madrona Mata, 5-5-1726, carrer dels Ferrers.
- { Pau Estalella - Maria Traver, 25-8-1706, carrer dels Ferrers.
- { Josep Estalella - Teresa Sabater, 10-1-1723.
- Josep Mas, fadrí (mort el 1729), plaça de l'Oli.
- { Jaume Martorell - Francesca Ferrer, ?, raval de Sant Francesc.
- { Josep Martorell - Rosa Cruset, 4-5-1721.

No ha d'estranyar-nos la data de casament de Josep Estalella, tan pròxima relativament a la del seu pare, ja que era fill d'una primera dona d'aquest, Francesca Trius, el casori dels quals es va celebrar el dia 7 de gener de 1693.

També volem fer notar que dels Martorell, n'hi havia que exercien una doble professió. Així en Pau, a més de boter, ens surt indicat com a fideuer, i en Josep, com a semoler. De fet, fideuer i semoler devia voler dir el mateix.

Uns anys després, el 1739, vindria a sumar-s'hi Simó Torner que contreu matrimoni (7-6-1739) amb la filla del també boter Josep Estalella (mort el 1734), el qual donarà continuïtat al taller d'aquesta família, situat llavors al carrer dels Ferrers i regit encara per l'avi patern de la seva esposa. La dinastia dels Torner es manté encara en els nostres dies.

El 1744, i basant-nos també en les llibretes de comunió, la situació continuava sent la mateixa: cinc cases de boters. Les detallem:

{ Ramon Estalella - Eulàlia Tort, 2-2-1687, carrer de la Font  
{ Ramon Estalella, nét  
{ Baldiri Estalella - Anna Pons, 19-3-1722, la Parellada  
{ Pau Estalella, fill  
  Isidre Freixes - M. Teresa Via, 5-6-1735, la Parellada  
  Simó Torner - Teresa Estalella, 7-6-1739, carrer dels Ferrers  
{ Josep Martorell - Rosa Cruset, 4-5-1721, raval de Sant Francesc  
{ Pau Martorell, fill  
{ Fèlix Cruset, aprenent

I el 1766 tot prosseguia molt igual. Vegem-ho:

{ Ramon Estalella - Teresa Mascaró, 26-12-1744, carrer de la Font  
{ Ramon Estalella, fill  
{ Anton Estalella, germà del cap de casa  
{ Marià Miret  
  Baldiri Estalella - Anna Pons, 19-3-1722, la Parellada  
{ Isidre Freixes - M. Teresa Via, 5-6-1735, la Parellada  
{ Isidre Freixes, fill  
{ Jocund Freixes, fill  
  Simó Torner - Teresa Estalella, 7-6-1739, carrer dels Ferrers

{ Josep Martorell, viudo, raval de Sant Francesc  
 { Pau Martorell, fill - Maria Farré, 8-9-1748  
 { Josep Martorell, nét

El canvi, o sigui l'increment d'aquesta indústria a la nostra vila, hem de situar-lo dins les últimes tres dècades d'aquest segle XVIII ja que de cinc botigues o tallers de boters que hem vist que s'han anat mantenint en les altres dècades anteriors, es passarà, el 1803, a les vint-i-cinc, amb un total de vint-i-nou matrimonis. D'aquestes vint-i-cinc famílies, cinc continuen sent les descendents de les ja citades, si bé la d'Isidre Freixes passa a mans de Joan Mestre per casori d'aquest amb una filla d'en Freixes. Cal suposar que el nombre de boters seria superior als trenta que anem a relacionar ja que hi ha matrimonis d'aquests que tenen fills varons d'edats superiors als dotze anys (n'hem comptat onze) i no fóra res d'estrany que molts d'ells també exercissin de boter. No podem, però, tenir-ne la certesa ni tampoc averiguar-ho ja que en els documents parroquials de principis de segle XIX (concretament a partir del 1805 fins aproximadament a mitjan segle) deixa de fer-se indicació, per regla general, de la professió dels feligresos, detall que sempre acostumava a acompanyar el nom d'aquests.

En la relació, doncs, que en donem, fem constar les dades següents. Primer un número, que correspon al número d'ordre de les cases tal com consta en la llibreta indicada de 1803. Després el nom del matrimoni cap de casa, si bé també, en el cas que el fill sigui casat i, com és natural, boter, el del segon matrimoni. A continuació, l'edat aproximada que tenia el marit l'any 1803, que hem anat extreient de diverses partides de baptisme: les dels seus fills, però també de partides del llibre d'òbits en les quals es fa indicació de l'edat del difunt però moltes vegades d'una manera ben poc concreta: «d'uns ... anys», «de cerca de ... anys» i «... anys poc més o menys». Tot seguit la seva data de casament, i finalment lloc de residència. A més, en els casos que darrere aquesta última dada hi consti un número posat entre parèntesi, indica que el marit procedeix d'una altra localitat, els noms de les quals donem a conèixer al peu de la relació. També en un parell de casos en què l'home havia contret matrimoni per segona vegada, fem constar el nom de la primera muller, i encara el de dues altres

dones maridades amb dos boters solters però després de l'any 1803. Perquè no pugui haver-hi confusió, aquests quatre noms els posem amb lletra diversa.

- 139 Lluís Uriel - Francesca Perlas, 30, 17-4-1796, plaça de l'Oli  
Armengol Güell - Isabel Guasch, 30, 19-5-1799, ibidem  
(llibreta any 1804)
- 288 Pere Carbonell - Rosa Gibert, 42, 21-9-1788, c/. de Graupera (1)
- 399 Anton Martorell - Eulàlia Petit, 35, 20-9-1789, c/. dels Ferrers
- 477 { Ramon Estalella - Manuela Graells, 54, 6-5-1773, c/. de la Font  
{ Ramon Estalella - Tecla Güell, 23, 8-4-1801, ibidem
- 482 { Salvador Queraltó - Caterina Noya, 52?, 7, ibidem (2)  
{ Salvador Queraltó - Rita Agramunt, 28, 18-2-1798, ibidem (3)
- 499 Salvador Martorell - Caterina Valtà, 53, 7-1-1781, ibidem
- 571 Miquel Ametlla - Josepa Artís, 39, 25-11-1787, Pou de la Pina (4)
- 591 Salvador Salvany - Francesca Raventós, 47, 3-2-1789, la Parellada
- 606 Antoni Estalella - Úrsula Urgellès, 38, 11-5-1785, ibidem
- 612 Joan Mestre - Teresa Freixas, 40, 11-1-1789, ibidem (5)
- 652 Francesc Torres - Paula Huguet, 48, 4-2-1787, ibidem (6)
- 679 Antoni Pasqual - Josepa Capdet, 32, 2-12-1797, c/. de la Palma
- 753 b. Pau Via - Manuela Ferret, 36, 7-1-1790, raval de St. Francesc
- 766 Pau Martorell - Maria Ferrer, 75, 8-9-1748, ibidem
- 773 Jaume Altet - Teresa Clariana, 55, 14-4-1773, ibidem (7)  
{ Pere Blanch - **Francesca Miret**, 30-8-1768
- 787 { Pere Blanch - Francesca Ginesta, 59, 10-7-1770, ibidem  
{ Pere Blanch - Magdalena Térmens, 30, 4-6-1798, ibidem
- 809 Joan Bolet - Maria Miret, 35, 7, Raval Nostra Senyora (8) :  
{ Jocund Torner - **Teresa Font**, 2-5-1779
- 831 { Jocund Torner - Francesca Artís, 47?, 20-5-1789, Rav. Font  
{ Jocund Torner - **Marianna Barjau**, 23, **7-4-1804**, ibidem
- 849 { Marià Miret - M. Francesca Güell, 56, 7-7-1771, ibidem (9)  
{ Joan Anton Miret - Paula Saunés, 26, 13-2-1797, ibidem
- 854 Fèlix Janer - Raimunda Estalella, 37, 31-12-1791, ibidem
- 855 Joan Rafecas - Magdalena Alcover, 59, 24-2-1770, ibidem (10)
- 856 Antoni Janer - Teresa Roig, 33, 1-2-1800, ibidem
- 860 { Tomàs Queraltó - Coloma Gibert, 55, 14-11-1779, ibidem (11)  
{ Pau Queraltó - **Teresa Giralt**, 25, **20-4-1812**
- 861 Joan Pau Güell - Maria Sivellà, 20, 27-2-1802, ibidem

(1) Natural de Sarrià.

(2) Natural de Sant Martí Sarroca.

(3) Natural de Sant Martí Sarroca. Quan va contreure matrimoni duia nou anys de residència a Vilafranca. Cal creure que els seus pares, també.

(4) Natural de Sarrià.

(5) Natural de Castellví de la Marca.

(6) Natural de Reus.

(7) Natural de Sant Pere de Castellet.

- (8) Natural de Sant Martí Sarroca.
- (9) Natural de Sant Pere de Ribes. En la llibreta de comunió de 1766 hem vist que ja consta relacionat en la família del boter Ramon Estalella. Llavors tenia uns 19 anys. Devia aprendre-hi a exercir l'ofici.
- (10) Natural de «Vilanova de la Geltrú».
- (11) Natural de Sant Martí Sarroca.

Tenint en compte els anys de cada un d'ells, n'hem volgut fer la piràmide d'edats. Vegem-la:

|                   |           |           |
|-------------------|-----------|-----------|
| De 20 a 25 anys = | 4         |           |
| De 26 a 30 anys = | 5         |           |
| De 31 a 35 anys = | 4         |           |
| De 36 a 40 anys = | 5         |           |
|                   | <u>18</u> |           |
| De 41 a 45 anys = | 1         |           |
| De 46 a 50 anys = | 3         |           |
| De 51 a 55 anys = | 5         |           |
| De 56 a 60 anys = | 3         |           |
| De 60 a 70 anys = | -         |           |
| De 70 a 75 anys = | 1         |           |
|                   | <u>13</u> | Total: 31 |

Això representa un 58% de boters entre els 20 i 40 anys, i un 42% de 41 anys en amunt.

Si d'aquesta relació de 1803 n'extreiem els set caps de casa descendents dels cinc matrimonis de 1766 (un dels quals, el de Pau Martorell, encara sobrevivia, i un altre, el de Baldiri Estalella, ja desaparegut, que si bé no va tenir successió directa presumim que el seu taller devia trobar continuïtat a mans d'un nebot seu, Antoni Estalella, pel fet que la residència d'ambdós coincideix quant al carrer: la Parellada), ens adonarem que altres divuit caps de casa han vingut a sumar-se a aquesta tasca, ja sigui posseint taller propi o bé anant a jornal, fet aquest que ens és impossible de poder saber. D'aquests divuit nous caps de casa, una meitat eren nascuts fora de la nostra vila: sis, en diversos indrets de la comarca penedesenca, i tres, en terres tarragonines.

El fet d'haver pogut esbrinar l'edat d'aquests boters, el fet també de saber, quasi en la seva totalitat, el dia del seu casori i que, per haver tingut lloc a Vilafranca, ens demostra, quant als que

n'havien nascut fora, que llavors ja devia ser el seu lloc habitual de residència, ens permeten d'aventurar-nos a donar la xifra dels caps de casa boters que podien haver-hi a la nostra vila en cada una de les quatre dècades finals del segle XVIII. Els resultats són els següents:

A finals de l'any 1770, 9 caps de casa  
 A finals de l'any 1780, 12 caps de casa  
 A finals de l'any 1790, 19 caps de casa  
 A finals de l'any 1800, 24 caps de casa

A partir d'aquesta data de 1803 i per espai d'una setantena d'anys se'ns fa difícil, per falta de dades, de saber amb exactitud la trajectòria d'aquesta indústria que hem de suposar, basant-nos en les notícies que posseïm de l'any 1873, que es devia haver anat mantenint a uns nivells semblants als de 1803.

Tot i això, però, devia ser una indústria deficitària de cara als comerços de vins locals si tenim en compte que els exportadors vilafranquins a Cuba, tals com Fèlix Via, Josep Raurell i Marcel·lí (sic) Janer (potser Antoni?), s'assortien de bótes construïdes en obradors de Sitges.<sup>(6)</sup> La creació d'aquests comerços,<sup>(7)</sup> cal situar-la el 1860 per als dos primers i devers el 1866 el d'Antoni Janer.

En 1873, doncs, segons dada que ens aporta Antoni Martorell i Panyelles<sup>(8)</sup> extreta de «Defensa del Penadés y de Vilafranca», que l'Ajuntament d'aquesta vila publicà en l'any indicat, se'ns diu que llavors hi havia dinou tallers de boters matriculats, notícia que també ens dona Pere Mas i Perera.<sup>(9)</sup> Aquest fet, l'hem pogut comprovar per unes altres fonts, o sigui per les llistes de contribució de l'any econòmic 1872/73,<sup>(10)</sup> en què són vint els contribuents d'aquest ram que hi ha relacionats, setze dels quals figuren com a «cuberos» i els altres quatre sota la indicació de «pipería para embarque que reciben las duelas del comerciante (asimilado)». Aquests darrers eren Antoni Janer i Formosa, Jocund Durich, Cristòfor Olivella i Fèlix Girona.

Novament és Antoni Martorell<sup>(11)</sup> qui ens ofereix més informació, la qual també recull Pere Mas i Perera.<sup>(12)</sup> Ens diu, textualment, que «per allí á l'any 1880 vivien a Vilafranca més de mil boters». Per una altra banda, i ignorem d'on extreuen la dada, la

*Gran enciclopèdia catalana*,<sup>(13)</sup> a l'article **Boter**, posa, entre altres coses, que «El 1880, en plena expansió de la indústria botera i de l'exportació de vins, es constituí a Vilafranca del Penedès una societat de boters que assolí el miler d'associats el 1883, la més important dels Països Catalans».

La impressió que treiem d'ambdues referències és que hem fet anar els boters com si fossin rajoles. Per això, a fi de procurar arribar al fons d'aquesta qüestió, hem corregut a consultar el padró d'habitants de la nostra vila realitzat el dia 31 de desembre de 1877.

Segons aquest padró, Vilafranca comptava amb 6.656 habitants de dret,<sup>(14)</sup> dels quals 3.199 pertanyien al sexe masculí i 3.457 al femení. Com que, com és natural en aquestes xifres també hi van inclosos els infants, ens hem entretingut a comptar-los per poder-los deduir i així saber quina era en realitat la població activa masculina en aquell fi d'any de 1877. Els resultats obtinguts (de cara al que ens interessa només hem tingut en compte els nens) han estat aquests que detallem:

|                   |            |               |            |
|-------------------|------------|---------------|------------|
| De menys d'un any | 78         | Suma anterior | 476        |
| D'un any          | 78         | De set anys   | 82         |
| De dos anys       | 63         | De vuit anys  | 68         |
| De tres anys      | 72         | De nou anys   | 62         |
| De quatre anys    | 57         | De deu anys   | 61         |
| De cinc anys      | 65         | D'onze anys   | 72         |
| De sis anys       | 63         |               |            |
|                   | <u>476</u> | TOTAL         | <u>821</u> |

Per tant, extreient els infants de 0 a 11 anys i sense descomptar ni una sola persona per avançada que fos d'edat, tindríem una població masculina activa de 2.378 ànimes. Tenint en compte que el 1803, i creiem que en aquest aspecte poc s'havia variat, una tercera part de la població encara estava dedicada a treballs agrícoles, i a més la gran diversitat d'altres professions que existien, se'ns fa del tot impossible d'admetre que poguessin ser, ni de bon tros, un miler els boters que vivien a Vilafranca.

Però ens calia aprofundir més i, del padró indicat, n'hem extret la relació de les persones que es dedicaven a tal activitat ja

que al costat dels noms de cada persona empadronada consta la professió que feien. Aquests, doncs, ens surten bàsicament citats com a «cuberos», 137 comptant-hi els tres que s'especificava que en són aprenents, als quals cal incloure-hi set persones més que se les cita com a «toneleros». Però encara, a fi que no ens en passés cap de desapercebut, hem hagut de tenir bona cura d'anar controlant totes aquelles altres persones que tot i tenir relació amb aquesta indústria ens hem adonat que podien aparèixer, a causa d'una posició econòmica més elevada, amb una especificació poc definida, tal com la de fabricant, comerciant i propietari. I n'hem trobat deu en total: un com a fabricant, set com a comerciants i dos com a propietaris, que cal incloure dins la llista dels boters.

El total, doncs, de vilafranquins que feien de boter el 31 de desembre de 1877 era de 154, repartits en 120 famílies, nombre que més aviat pecarà un xic per escriure que per mancaça, els quals agrupem per edats:

|                 |           |                 |            |
|-----------------|-----------|-----------------|------------|
| De 80 anys      | 1         | Suma anterior   | 40         |
| De 75 a 79 anys | 0         | De 35 a 39 anys | 17         |
| De 70 a 74 anys | 3         | De 30 a 34 anys | 21         |
| De 65 a 69 anys | 3         | De 25 a 29 anys | 21         |
| De 60 a 64 anys | 1         | De 20 a 24 anys | 16         |
| De 55 a 59 anys | 4         | De 18 i 19 anys | 12         |
| De 50 a 54 anys | 6         | De 16 i 17 anys | 12         |
| De 45 a 49 anys | 6         | De 14 i 15 anys | 12         |
| De 40 a 44 anys | 16        | De 12 i 13 anys | 3          |
|                 | <u>40</u> | TOTAL           | <u>154</u> |

Com podem comprovar és força elevat el nombre de boters «joves» enfront dels que qualifiquem de «vells». Un 74% entre els de 12 a 39 anys en contra d'un 26% dels de 40 en amunt.

Fins ací els resultats que hem aconseguit per una banda, els del padró. Per altra banda hem consultat la relació de contribuents vilafranquins compresos entre el 1872 i 1926<sup>(15)</sup> i n'hem anat extraient el nombre dels que pagaven matrícula per exercir de boter. De moment, però, cal cenyir-nos a la relació de l'any econòmic 1877/78, o sigui a la que correspon a l'any del padró que hem estudiat.

En aquella matrícula, com a «cuberos», consta una relació de 27 contribuents els quals, llevat d'un de sol (que no ens sorprendria que hagués pogut morir uns dies abans de fer el padró), els hem pogut localitzar en aquest document. Però a més cal comptar-n'hi dos altres, encara que aquests paguen una contribució major per tractar-se de «Taller de pipería. De 11 a 20 operarios». Els seus propietaris eren Fèlix Via i Ràfols i Joan Queraltó i Torras. Així doncs, tenim un total de 29 tallers de boters.

Amb aquestes dades i abans d'extreure del padró d'habitants de 1877 la relació completa de boters que tenia Vilafranca, ja ens havíem aventurat a donar-ne una xifra aproximada que, per cert, s'acostava molt a la que hem de considerar real. I ens basàvem en el fet següent.

Els tipus de matrícules de contribució que pagaven els anomenats «talleres de pipería» eren tres: «de 4 a 10 operaris», «d'11 a 20 operaris» i «de més de 20 operaris». Per tant els qui pagaven contribució com a «cuberos», sembla que hem de creure que no podien tenir més de tres operaris, o, del contrari, haurien hagut de pagar per un altre dels apartats indicats. Si agafem, doncs, les xifres màximes d'operaris que podien tenir cada un d'ells, ens trobem amb 40 operaris pels dos «talleres de pipería» d'11 a 20 obrers, i amb 81 més pels 27 establiments de «cubero». Un total de 121 boters que anaven a jornal i que, si hi sumem les 29 persones matriculades, o sigui els propietaris dels tallers, faran la xifra de 150. És clar que aquí encara s'hi haurien d'incloure els probables familiars boters d'aquests 29 contribuents, el nombre dels quals desconexiem si bé ara sabem que sumen 14. Un total, doncs, de 164 boters. Que potser hi havia tallers il·legals o sigui que no pagaven contribució? Que podien haver-hi alguns boters sense feina? No ho negaríem pas. Però per molts que aquests fossin, d'ací a arribar al miler i escaig de boters, creiem que és impossible d'acceptar-ho.

De fet l'exercici econòmic amb més boters matriculats va ser el de 1879/1880 amb 40 establiments, o sigui onze més que en el de 1877/78. Però aquesta pujada amb sols dos anys de diferència, sembla que té una explicació, puix és a partir d'aquest mateix exercici de 1879/1880 que Joan Queraltó, contribuent l'any anterior com a propietari d'un dels dos «talleres de pipería» d'11 a

20 operaris, passa a la matrícula de «cubero». Ben mirat, doncs, el guany que s'experimenta en la creació d'11 tallers més resta anivellat per la pèrdua de semblants llocs de treball en el d'en Joan Queraltó.

Precisament pels anys 1880 i següents, es produeix a Vilafranca la fallera de les associacions professionals obreres. Entre les que van néixer es comptava la dels boters, que fou la més forta i va dur a cap diverses vagues per al millorament de la condició d'aquests.<sup>(16)</sup>

Moltes d'aquestes associacions, però, foren dissoltes. La dels paletes, el 1886, motivada per una vaga. La dels fusters, el 1888. La dels boters, però, va perdurar.<sup>(17)</sup>

Coincidint amb la pèrdua de les vinyes per la fil·loxera (1890) i també amb la guerra de Cuba (1895-98), va decaure notablement l'ofici de boter. Molts dels obrers boters que hi havia a Vilafranca emigraren en busca de feina.<sup>(18)</sup>

Aquesta davallada, diríem que resta clarament reflectida en la trajectòria del nombre de tallers de boters matriculats que van anar causant baixa a partir, precisament, de l'exercici de 1879/80, el de més contribuents en tot l'història dels boters vilafranquins, ja que estudiats any per any tots els altres exercicis fins al 1926 (últim, amb excepció del de 1932, que ens ha estat possible de poder localitzar, fins al final de la guerra civil), ens adonem com va disminuint el nombre de tallers matriculats. I si bé ho fan, generalment, a poc a poc i progressivament, veiem que a frec de finals de segle hi ha una ruptura: dels divuit tallers es passa als deu. Així, a les acaballes del segle XIX, aquells quaranta establiments de 1879/80 s'hauran convertit solament en deu, i en l'exercici de 1913/14 és quan assoliran la cota més baixa des de les darreres dècades del segle XVIII: mitja dotzena només d'establiments. Per tenir, però, una idea més ajustada d'aquest descens, volem deixar constància, any per any, del nombre de tallers matriculats que hi havia a la nostra vila amb especificació de la seva categoria i també del nombre d'habitants que figura a la portada d'aquests exercicis econòmics, dels quals trobem a faltar solament els de 1875/76 i 1898/99. La relació, però, la co-

mencem a partir de l'exercici de 1872/73, primer dels que es conserven d'aquesta sèrie.

Fem notar que els quatre contribuents que en els exercicis de 1872/73, 1873/74 i 1874/75 consten sota l'apartat de «pipería para embarque que reciben las duelas del comerciante (asimilado)», com que en el de 1876/77 i successius ja resten inclosos en el de «cuberos», els hem sumat, en els tres exercicis indicats, junt amb aquests.

| Any<br>econòmic | «Cuberos» | «Talleres de pipería» |                       |                          | Nombre<br>habitants<br>Vilafranca |
|-----------------|-----------|-----------------------|-----------------------|--------------------------|-----------------------------------|
|                 |           | De 4 a 10<br>operaris | D'11 a 20<br>operaris | De més de 20<br>operaris |                                   |
| 1872/73         | 20        | -                     | -                     | -                        | 6.284                             |
| 1873/74         | 19        | -                     | -                     | -                        | 6.284                             |
| 1874/75         | 19        | -                     | -                     | -                        | 6.284                             |
| 1875/76         | ?         | ?                     | ?                     | ?                        | ?                                 |
| 1876/77         | 31        | -                     | 2                     | -                        | 6.284                             |
| 1877/78         | 27        | -                     | 2                     | -                        | 5.816                             |
| 1878/79         | 39        | -                     | 1                     | -                        | 5.816                             |
| 1879/80         | 34        | -                     | 1                     | -                        | En blanc                          |
| 1880/81         | 32        | -                     | 1                     | -                        | 6.656                             |
| 1881/82         | 31        | -                     | 1                     | -                        | 6.656                             |
| 1882/83         | 27        | -                     | 1                     | -                        | 6.656                             |
| 1883/84         | 27        | 1                     | 1                     | -                        | 6.656                             |
| 1884/85         | 24        | 1                     | -                     | 1                        | 6.656                             |
| 1885/86         | 21        | 1                     | -                     | 1                        | 6.656                             |
| 1886/87         | 20        | 1                     | -                     | 1                        | 6.656                             |
| 1887/88         | 20        | 1                     | -                     | 1                        | 6.656                             |
| 1888/89         | 20        | 1                     | -                     | 1                        | 6.656                             |
| 1889/90         | 22        | 1                     | -                     | -                        | En blanc                          |
| 1890/91         | 24        | 1                     | -                     | -                        | En blanc                          |
| 1891/92         | 21        | 1                     | -                     | -                        | 6.656                             |
| 1892/93         | 22        | 1                     | -                     | -                        | 8.262                             |
| 1893/94         | 20        | 1                     | -                     | -                        | 8.262                             |
| 1894/95         | 22        | 1                     | -                     | -                        | 8.262                             |
| 1895/96         | 19        | 1                     | -                     | -                        | 8.262                             |
| 1896/97         | 19        | -                     | -                     | -                        | 8.262                             |
| 1897/98         | 18        | -                     | -                     | -                        | 8.262                             |
| 1898/99         | ?         | ?                     | ?                     | ?                        | ?                                 |
| 1899/00         | 10        | -                     | -                     | -                        | 8.262                             |

|      |    |   |   |   |       |
|------|----|---|---|---|-------|
| 1901 | 8  | - | - | - | 7.998 |
| 1902 | 10 | - | - | - | 7.998 |
| 1903 | 6  | - | - | - | 7.749 |
| 1904 | 6  | - | - | - | 7.585 |
| 1905 | 6  | - | - | - | 7.585 |
| 1906 | 6  | - | - | - | 7.585 |
| 1907 | 6  | - | - | - | 7.585 |
| 1908 | 8  | - | - | - | 7.585 |
| 1909 | 8  | - | - | - | 7.585 |
| 1910 | 7  | - | - | - | 7.585 |
| 1911 | 9  | - | - | - | 7.585 |
| 1912 | 8  | - | - | - | 7.585 |
| 1913 | 6  | - | - | - | 7.585 |
| 1914 | 6  | - | - | - | 7.958 |

Ja hem deixat dit que els dos tallers que el 1876/77 i 1877/78 consten matriculats en la categoria d'11 a 20 operaris anaven a nom de Joan Queraltó i de Fèlix Via i Ràfols, i si bé el primer d'aquests tallers a partir de l'exercici vinent passarà a pagar una contribució inferior, la de simple «cubero», en canvi el de Fèlix Via, en l'exercici de 1884/85, cotitzarà per una categoria superior, la «de més de 20 operaris». I així es mantindrà durant un quinquenni, o sigui fins al 1889/90. A partir d'aquest exercici deixem ja de trobar-ne referència.

Restarà, però, encara, un dels tallers denominats de «pi-peria» en la seva categoria més inferior, la de 4 a 10 operaris, el de Raventós i Via, que tenim documentat entre 1883/84 i 1891/92. Entre 1892/93 i 1895/96, perdura encara un taller d'iguals característiques a nom de Joan Via, Cia. Sembla que podria tractar-se d'una continuació del taller anterior, però les adreces d'un i altre no coincideixen.

D'ara en endavant, i fins a l'inici de la Primera Guerra Mundial, al 1914, tots els tallers vilafranquins pagaran per la categoria més simple: la de «cubero», per tant sembla que caldrà considerar-los com uns tallers d'abast exclusivament familiar, amb un màxim de tres operaris assalariats.

El tancament de les botigues de boters a fi de segle XIX, també el trobem fet realitat en la veïna població de Vilanova i la

Geltrú en la qual, segons Albert Virella i Bloda,<sup>(20)</sup> «a fins de segle (XIX) només es mantenien obertes unes comptadíssimes botigues de botam, com a trist testimoni d'un esplendorós passat». Igualment havia succeït a Sitges on «entre 1881 i 1890 aquesta indústria va decaure molt fins que, per causa de la pèrdua dels mercats antillans, va quedar només l'obrador de Joan Mitjans Julià».<sup>(21)</sup>

Amb motiu, però, de la Primera Guerra Mundial, la indústria botera sembla que comença a revifar-se com ho demostra la creació de nous tallers, segons es desprèn pels que consten inscrits en els exercicis econòmics dels anys següents. Però la pujada forta, cal situar-la en l'exercici de 1921/22, quan d'un total de nou contribuents es passa a vint, si bé caldria estudiar-ne les causes. Heus ací el detall dels tallers existents:

| Any<br>econòmic             | «Cuberos»                           | «Talleres de pipería» |                       |                          | Nombre<br>habitants<br>Vilafranca |
|-----------------------------|-------------------------------------|-----------------------|-----------------------|--------------------------|-----------------------------------|
|                             |                                     | De 4 a 10<br>operaris | D'11 a 20<br>operaris | De més de 20<br>operaris |                                   |
| 1915                        | 4                                   | 2                     | 1                     | —                        | 7.958                             |
| 1916                        | 4                                   | —                     | 1                     | —                        | 7.958                             |
| 1917                        | 4                                   | —                     | 1                     | —                        | 7.958                             |
| 1918                        | 6                                   | 1                     | —                     | 1                        | 7.958                             |
| 1919                        | 7                                   | 1                     | —                     | 1                        | 7.958                             |
| 1920/21                     | 6                                   | 2                     | —                     | 1                        | 7.958                             |
| 1921/22                     | 18                                  | 1                     | —                     | 1                        | 7.958                             |
| 1922/23                     | 16                                  | —                     | —                     | 1                        | 7.958                             |
| 1923/24                     | 14                                  | —                     | —                     | 1                        | 7.958                             |
| 1924/25                     | 15                                  | 2                     | —                     | —                        | 8.439                             |
| 1925/26                     | 23                                  | 2                     | —                     | —                        | 8.439                             |
| 1926                        |                                     |                       |                       |                          |                                   |
| (2. <sup>on</sup> semestre) | 20 més 4 «cuberos» amb deu operaris |                       |                       |                          | 8.439                             |
| 1932                        | 22 més 1 «cubero» amb sis operaris  |                       |                       |                          | 8.439                             |

Com podem comprovar, no és fins al 1915, o sigui després d'haver transcorregut un quart de segle, que torna a aparèixer un taller de boter de la categoria d'11 a 20 operaris. Aquest taller era el de Bosch i Güell que, tres anys més tard, el 1918, ja cotitzarà per l'apartat superior, el de més de 20 operaris, si bé amb la denominació de Bosch, Güell i Cia. En l'exercici de 1924/25 veiem que ja no hi consta.

Quant als tallers de la categoria de 4 a 10 operaris, corresponien a les empreses següents:

Any 1915: Joan Ayxelà i Juvé i Albert Roig i Olivella.

1918 a 1921/22: Albert Roig i Olivella.

1919: Josep Carbonell i Bolet

1924/25 i 25/26: Josep Roig i Vidal i Baldomer Morros i Mestre.

Referent als quatre tallers amb deu operaris de l'exercici 1926 (segon semestre), eren els de Joan Hill i Solé, Albert Roig i Olivella, Francesc Arqués i Bages i Pau Carbó i Via.

El de sis operaris de l'exercici de 1932 corresponia a Josep Roig i Vidal. En aquest exercici encara no hi consta la Tonelería Mecánica del Panadés, o sigui la Cooperativa de Boters, tal com la coneixem vulgarment, fundada el dia 30 de juny d'aquest mateix any.

Però no podem basar-nos exclusivament en aquestes dades ja que, de fer-ho, exclouríem de la relació un bon nombre d'empreses en les quals, junt amb altres assalariats de professió distinta, també treballaven boters.

I és que ens cal tenir present que, llavors, els comerços de vins disposaven, qui més qui menys, d'operaris boters que formaven part de la nòmina de l'empresa. Així, en un cens de treball efectuat el 10 de novembre de 1919, en la «Lista definitiva de los obreros residentes en esta localidad clasificados con arreglo a los grupos establecidos en el Real Decreto de 11 de octubre de 1919. Grupo 21. Comercio. Subgrupo b) Almacenes y despachos», són 116 els obrers amb la professió de boters que hi figuren i que els hem extret de les relacions presentades per cada un dels magatzemers, quinze dels quals tenen un o més boters en la seva plantilla. En donem el detall:

| <u>Empresa</u>                                                       | <u>Nombre de<br/>boters declarats</u> |
|----------------------------------------------------------------------|---------------------------------------|
| Jean Bte. Berger . . . . .                                           | 1                                     |
| Sucesores de José Boule, Mayner,<br>Pla y Sugrañes, S. en C. . . . . | 14                                    |
| Bosch Güell y Cía, S. en C. . . . .                                  | 43                                    |

|                                                    |            |
|----------------------------------------------------|------------|
| Joan Esclasans Milà . . . . .                      | 3          |
| Cristóbal Freixedas . . . . .                      | 4          |
| Antonio Galtés - Sucesor de Pablo Galtés . . . . . | 2          |
| Guilamany Hnos., S. A. . . . .                     | 2          |
| José M. Jové . . . . .                             | 4          |
| José Mascaró . . . . .                             | 4          |
| G. Monjonell . . . . .                             | 2          |
| Juan Raventós . . . . .                            | 21         |
| Vinícola del Panadés - Ráfols & Vilá . . . . .     | 3          |
| Hijos de Jaime Serra . . . . .                     | 10         |
| Juan Torres y Casals . . . . .                     | 1          |
| Widmer & Cie. . . . .                              | 2          |
| Sumen . . . . .                                    | <u>116</u> |

Com a tallers de boters pròpiament dits, i que pagaven contribució com a tals, trobem, com ja hem deixat anotat, que en aquest mateix any de 1919 n'hi havia nou de matriculats, distribuïts en dos apartats: un d'ells el dels «cuberos», que en el cens de treball indicat trobem classificats en el grup 11, «Industria de la madera», subgrup b) «carpintería»; i l'altre el de «talleres de tonelería», la classificació dels quals correspon al grup 10, «Industria de pieles y cueros», subgrup a) «Curtidos».

Aquests contribuents eren els següents:

Com a «cuberos»:

Josep Castells i Recasens, carretera de Tarragona, 19  
 Rossend Campamà i Jacas, Sant Francesc, 16  
 Josep Casanella i Mana, Igualada, 36  
 Joan Widmer, Soledat, 1  
 Josep Via i Torrents, Amàlia, 9  
 Josep Torné i Jané, Tarragona, 36  
 Enric Ribera i Soler, Sant Pere, 50

Com a «talleres de tonelería»:

Albert Roig i Olivella (de 4 a 10 operaris), Migdia, 27  
 Bosch Güell i Cia. (de més de 20 operaris), Comerç, 46

Caldria afegir a aquesta relació el taller de Josep Miarons i Pons que, malgrat pagar contribució de fuster, en el cens electoral de què parlarem més endavant consta com a «tonelero», que és de

fet la professió que desenrotllava. I encara, lligats amb aquesta indústria, hi havia els comerços de Gatell i Moncada, i de Pere Busquet i Via, dedicats a vendre fusta per a la construcció de bótes.

El problema rau que en el cens de treball d'aquests patrons no es fa esment dels obrers que tenia cada una d'aquestes indústries, i per tant no podem saber-ne el número exacte. Tot i això ens adonem que els obrers boters de les cases Bosch Güell i Cia., S. en C., i Joan Widmer, ja els sabem per constar relacionats en la llista que hem donat dels que treballaven en els comerços o magatzems de vins. Sembla, doncs, que la resta podríem calcular-la entre 25 o 30 boters; o sigui a raó de tres boters per cada un dels sis tallers de «cubero» i deu, agafant el nombre més alt dels operaris que li era lícit de poder tenir, en el taller d'Albert Roig.

Això, doncs, donaria un total aproximat de 145 boters en actiu. Però, de fet, eren bastants més els treballadors que tenien l'ofici de boter com hem pogut comprovar per la llista definitiva del cens electoral de 20 de novembre de 1919.<sup>(23)</sup> El total que n'hi consten és de 152, dels quals 146 apareixen com a «cuberos» i sis com a «toneleros». A primer cop d'ull podríem molt ben creure que el nombre dels que consten en aquest cens electoral coincideix amb el del cens de treball, vista la petita diferència que hi ha entre els dos totals. Però no és pas així ja que només 50 boters (42 obrers i 8 patrons) dels 152 que hem relacionat consten en el cens del treball. Quina explicació podem donar a tot això?

Una d'elles és que a la llista del cens electoral no hi consta ni una sola persona menor de 26 anys, fet que ens fa suposar que els qui no arribaven en aquesta edat en restaven exclosos. Per tant molts dels boters que trobem relacionats en el cens del treball devien ser d'edats més joves.

Seria una tasca llarguíssima intentar comprovar en els llibres parroquials vilafranquins les edats que podien tenir aquests cent deu boters que, si bé consten com a treballadors en els comerços de vins de la nostra vila el 1919, en canvi no figuren en el cens electoral del mateix any. A més, els seus resultats serien parcials ja que és impossible que tots ells haguessin nascut o mort a Vilafranca. Tot i això hem volgut fer un molt lleu sondeig i hem

pogut saber que efectivament les cinc persones que hem escollit eren relativament joves. N'aportem les dades.

A la casa Bosch Güell i Cia., S. en C., entre el grup de 43 boters que hi treballava es donava el fet que hi havia membres d'una mateixa família: pare i fill. Aquests eren els casos de Pau Ràfols i Nin i Lluís Ràfols i Poch; i Domingo Janer i Blanch i Domingo Janer i Lluís, precisament aquest darrer encara vivent. Els pares consten en el cens electoral. Tenien, respectivament, segons el cens, 55 i 57 anys. Els fills no hi consten. Hem pogut averiguar que llavors les seves edats eren de 26 anys (quan van sortir les llistes impreses, 20 de novembre de 1919, encara no feia dos mesos que els havia complert) i 21, respectivament.

Dos dels obrers no censats del magatzem de Jaume Serra eren Albert Escuder i Bertran i Josep Ràfols i Mestres. Hem comprovat que llurs edats eren de 22 i 28 anys, respectivament.

Ramon Hill i Benach, obrer de Josep M. Jové, tenia 24 anys.

Això no ha d'induir-nos a creure que tota la resta haguessin d'ésser d'aquestes edats ja que el seu nombre resultaria, sembla, excessivament elevat puix, com hem dit, són 110 els boters dels comerços de vins que no consten en el cens electoral. La nostra opinió és que molts d'aquests boters devien ésser d'edats superiors a les indicades i si no els localitzem en el cens electoral és perquè no devien estar empadronats a Vilafranca o, dit d'una altra manera, eren forasters. Ens basem per dir això en el fet que els dos boters que tenia la casa Guilamany, germans, S.A., es fa constar que eren dels Monjos. No en tenim, però, cap més exemple, si bé sembla que podia haver-n'hi d'altres en aquestes mateixes condicions. Com veiem, doncs, se'ns fa difícil posar-ho en clar i poder saber amb bastant de rigor el nombre exacte de boters vilafranquins.

Tot i aquestes dificultats, si unim tots els boters que, ja siguin extrets de les relacions nominals presentades pels comerços de vins de cara a fer la llista del cens de treball de 10 de novembre de 1919, ja siguin extrets de la llista del cens electoral del dia 20 de novembre del mateix any, obtindrem els resultats següents:

|                                                                                                                       |          |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------|
| Nombre de boters declarats pels magatzems de vi . . . . .                                                             | 116      |
| Nombre de boters de 26 anys en amunt que consten en el cens electoral indicat. . . . .                                | 152      |
| Boters que cal extreure d'aquest darrer cens per estar inclosos ja en les declaracions dels magatzems de vi . . . . . | 42 = 110 |
| TOTAL . . . . .                                                                                                       | 226      |

Considerem que és un bon senyal el que aquest total coincideixi força amb el nombre de boters que consten en un full solt<sup>(24)</sup> en el qual, d'una relació de divuit professions, es fa esment dels obrers que hi ha ocupats i dels que es troben «en paro». Els «toneleros», com se'ls anomena en el full, sumen entre uns i altres 220, dels quals 140 estan en atur, xifra que representa un 63,63% de parats. Els segueixen els peons de magatzem (en total, 100 obrers) amb un 40% d'aturats. Quant a la majoria de les altres professions, carreters (105), rajolers (44), forners (16), pintors (20), constructors de carros (6), «labradors» (90), perruquers i barbers (16), guarnicioners (11), tipògrafs (6), sastres (4), «vids» (34 dones), no es fa esment d'un sol parat i són ben poques les que en tenen: paletes (de 60, un 6,66%), fusters i ebenistes (de 30, un 10%), fariners (de 21, un 19%), dependents de comerç i d'escriptori (de 98, un 7,14%) i manobres (de 60, un 13,33%).

En aquest document, però, no hi ha cap data. Tot i això, si tenim en compte el salari diari màxim, jornada laboral de 8 hores, de 15 pessetes que s'atribueix als boters, el més elevat de totes les professions que acabem d'enumerar, i també el nombre excessiu de gent d'aquest ram en atur, sembla que hàgim d'arribar a la conclusió que cal datar-lo a principis de l'any 1920.

Per tant, doncs, la plantilla de boters que tenia la nostra vila a finals de 1919, hem de situar-la entre els 220/226 operaris. Davant d'aquests resultats ens adonem novament que continuen sent excessivament crescudes les xifres d'operaris boters que ens han donat els nostres historiadors,<sup>(25)</sup> i no podem pas estar d'acord de cap manera amb el que es diu que a l'any 1918 treballaven a Vilafranca «uns 600 boters».

Aquests anys de 1919 i 1920 van ser anys conflictius entre patrons i obrers. Aquests demanaven l'aprovació de noves bases de treball «vista la persistent alça de les subsistències, de la qual se'n fa impossible la vida», tal com deia la Societat d'Obrers del Ram del Ferro i Constructors de Carruatges.<sup>(26)</sup> El 1911, però, ja havia estat també un any problemàtic: la vaga havia durat catorze setmanes i afectava tota la federació local de Solidaritat Obrera,<sup>(27)</sup> de la qual llavors era secretari Joan Alujas. Ignorem, però, les repercussions que va tenir en el ram dels boters. De fet el 1912 aquesta Federació, constituïda, per primera vegada d'acord amb la llei vigent, el 4 de maig de 1904<sup>(28)</sup> i en la qual el 1905 van ingressar-hi els boters, va ser desfeta. No en sabem pas les causes. Més tard, però, 1915-16, aquesta organització ja tornava a funcionar i una de les societats que tenia adscrites era la dels boters.

No disposem de prou informació per saber l'abast i la durada del conflicte boter entre patrons i obrers iniciat, sembla, a les acaballes de 1919. Però per les dades esparses que posseïm, hem de creure que més aviat va ser durador. Així veiem que la «Sociedad de Oficiales Toneleros» va acordar, en reunió celebrada el 21 de desembre de 1919 al seu local del carrer de la Fruita núm. 11 i un cop estudiades les bases de treball (vegeu làmina núm. 1) presentades quatre dies abans per la «Federación de Industriales Toneleros de Cataluña», de la qual els industrials vilafranquins formaven part, «acceptar la 1.ª Base (salari de 15 pessetes per jornada de vuit hores) para discutirla y rechazar las demás, y no discutir la 1.ª mientras no retiren las restantes»<sup>(29)</sup>. Sobre aquest punt concret no hem trobat més informació.

Després sabem d'un altre conflicte, com queda ben palès pel que diu una carta que l'Associació d'Industrials Boters de Vilafranca va dirigir a l'alcalde en data 23 d'abril de 1920. La copiem: «Por la presente le manifestamos que a petición del Comerciante Exportador de vinos D. Juan Raventós que tiene además Taller de Tonelería ha solicitado de nuestra Asociación de Industriales Toneleros el nombramiento de una comisión mixta para solucionar conflicto que tienen pendiente los obreros de su taller y de prolongarse más tiempo podría comprometer los intereses de los Industriales del ramo de Tonelería de esta

localidad, lo que la intervención de V. como Presidente de la Junta de Reformas Sociales sería muy eficaz». <sup>(30)</sup>

Ja hem vist que aquest taller, en el cens de treball de 10 de novembre de 1919, disposava de 21 operaris boters. Era el segon en importància. El primer corresponia a la casa Bosch Güell i Cia., S. en C. No en sabem tampoc el desenllaç. Tot i això, el 22 d'agost de 1920 la Societat de Boters continuava fent vaga com ho testifica aquest text extret d'una acta de la Societat «La Principal». Diu així: «La Presidència i En Castany manifesten que la Societat de boters (actualment en vaga) ha concedit permís als vaguistes per a treballar amb encastellar la fusta de la casa Mayner al nou lloc quan siga precís». Es feia referència a la fusta que hi havia al solar o pati on després va ser construït el saló d'espectacles del Casal i que havia d'ésser traslladada a un solar propietat d'en Pere Rubió «situat prop del Foot-ball vell».

Sabem encara d'una altra vaga duta a cap per un grup de boters entre l'11 i el 30 de setembre. De quin any, però? D'aquest mateix 1920 o d'uns pocs anys més tard? L'únic que sabem és que ha de correspondre a la dècada dels vint pel simple fet que a la portada del document d'on extreiem les dades consten impreses les tres primeres xifres de l'any: 192...

Aquest imprès, que és de l'Institut de Reformes Socials, es titula «Interrogatorio estadístico de huelgas» i el fet que sigui omplert amb llapis ens fa creure que es tracta d'un esborrall.

Per les respostes que s'hi donen ens assabentem que són quinze el total d'establiments boters que té la nostra vila, dels quals vuit estan afectats per la vaga. El nombre d'obers d'aquests tallers en conflicte és el de 80. En canvi la xifra dels que componen els altres set establiments és molt més elevada: 220. Tindríem per tant una plantilla de 300 operaris boters. Volem fer notar que la resposta a la pregunta «¿Cuál es el número (exacto o, al menos, aproximado) de obreros de la industria mencionada ocupados ordinariamente en el total de las fábricas o talleres de la localidad?», primerament era la de 220, xifra aquesta que va ser anul·lada passant-hi una simple ratlla pel damunt i escrivint al seu costat la de 300, la qual, d'acord amb les quantitats donades anteriorment sobre els obrers en vaga i els que se n'havien

## A los operarios toneleros

*Frente a la crisis que se inicia en la industria tonelera y con el objeto de afrontar sus consecuencias, que, en definitiva, causarían su ruina si nos mostramos pasivos, la Federación de Industriales Tonele-ros de Cataluña, de acuerdo con el Comercio de vinos de dicha re-gión, presenta a los operarios del ramo, para regir desde el día veinte y dos del actual, las siguientes*

### BASES DE TRABAJO:

1.<sup>a</sup> La tasa se considera de noventa pesetas semanales y por tanto el jornal se pagará a razón de quince pesetas por jornada de 8 horas.

2.<sup>a</sup> Los patronos recaban el derecho de intervenir en la administración e inversión del fondo de invalidez de la clase.

3.<sup>a</sup> Referente a los accidentes del trabajo, los patronos se atenderán solo y estricta-mente a los preceptos de la ley.

4.<sup>a</sup> Los patronos recaban la libertad de tener un maximum de aprendices a tenor de la siguiente proporción: De 2 a 5 operarios, uno; y a partir de 5 operarios, uno por cada múltiple de 5 a fracción del mismo. Dichos aprendices serán escogidos por los patronos a su voluntad.

5.<sup>a</sup> La madera castaño dejará de tener aumento de ninguna clase, excepto la realmen-te reputada como escarto. En caso de surgir desacuerdo entre patrono y obrero sobre la calidad de la madera, se nombrará una Comisión arbitral compuesta de un oficial y un patrono tonele-ros, un comerciante de artículos de tonelería y un exportador o almacenista de vinos de la loca-lidad, que no sean afectados directamente.

6.<sup>a</sup> Para solventar cualquier otra cuestión que surgiere entre ambas partes, será nom-brada una Comisión mixta compuesta por cuatro miembros. Ambas Comisiones serán presidi-das por la primera Autoridad municipal de la localidad donde surgiere el conflicto, la cual dicta-minará en el mas breve espacio de tiempo posible y su laudo será obligatorio e inapelable.

Vilafranca del Panadés. 17 de Diciembre de 1919.

Por la "Federación de Industriales Toneleiros de Cataluña"

La Comisión.

abstingut, és la que hi correspon. Tot i això, nosaltres considerem aquest total un xic elevat.

Pel que es desprèn, aquesta vaga va ser motivada pel no compliment d'una tarifa de preus que els patrons havien subscrit i acceptat. En acceptar-la de bell nou es va resoldre el conflicte. La tarifa aquesta deu fer referència a la que en data 27 de febrer de 1919 va ser presentada per la Societat d'Oficials Boters de Vilafranca, «de acuerdo con las Secciones del mismo oficio de Cataluña y Valencia», als comerciants i industrials del ram. Els motius del perquè d'aquesta nova tarifa resten ben explicitats en el seu encapçalament: «En virtud del encarecimiento de las subsistencias, cada día en aumento, como los demás elementos más indispensables para la vida».<sup>(31)</sup>

Si ens basem en el nombre de tallers de boters que es fa constar que tenia la nostra vila (quinze), aquests concorden perfectament amb els de l'any econòmic de 1923/24. Però no creiem que aquesta sigui una base prou sòlida i optem, ja que només eren 105, com donarem a conèixer més endavant, els obrers en actiu que hi havia a Vilafranca l'any 1923, per situar aquesta vaga al 1920, que com hem vist fou un any força conflictiu.

Com a altra dada, deixarem constància que a l'interrogatori en qüestió, el qual havia d'anar avalat per tres firmes: la d'un representant dels obrers, la de l'alcalde-president i la d'un representant dels patrons, només hi ha la signatura, i feta amb tinta, del representant obrer, un tal Josep Casanella, que sembla que cal indentificar amb en Josep Casanella i Piñol, amb domicili al carrer de Santa Digna núm. 26, que trobem relacionat dins el cens electoral de 20 de novembre de 1919, llavors de 47 anys d'edat.

Quatre anys després de la relació presentada pels magatzemers de vi el 1919, ens tornem a trobar amb un altre cens patronal i obrer de la «Madera y corcho», de data 30 de novembre de 1923.<sup>(32)</sup> En total són dinou els tallers de boter que hi consten, amb 32 operaris que hi treballen. (Veiem que en l'exercici econòmic 1923/24 només n'hi ha 14).

La classificació d'aquestes empreses segons el nombre de

treballadors, fet aquest que fins ara ens havia estat desconegut, era el següent:

|                 |    |   |    |          |
|-----------------|----|---|----|----------|
| Empresari sol:  | 4  | = | 0  | operaris |
| Amb un operari: | 7  | = | 7  | operaris |
| Amb 2 operaris: | 4  | = | 8  | operaris |
| Amb 3 operaris: | 2  | = | 6  | operaris |
| Amb 4 operaris: | 0  | = | 0  | operaris |
| Amb 5 operaris: | 1  | = | 5  | operaris |
| Amb 6 operaris: | 1  | = | 6  | operaris |
| Total tallers:  | 19 | = | 32 | operaris |

Quant a la classificació d'aquests 32 operaris, és aquesta:

|              |           |
|--------------|-----------|
| Encarregats  | 1         |
| Oficials     | 22        |
| Mig-oficials | 3         |
| Aprenents    | 6         |
|              | <u>32</u> |

Però molts dels comerços de vins encara continuaven tenint boters que formaven part de les seves plantilles, si bé en molta menys escala que solament quatre anys abans ja que havien disminuït, en el total, en un 50%. Heus-ne ací la relació amb l'especificació del personal segons la categoria que s'hi fa constar:

| <u>Empresa</u>                  | <u>No la</u> | <u>Encar-</u> | <u>Ofi-</u> | <u>Mig-</u>  | <u>Pre-</u>  | <u>Apren-</u> | <u>Total</u> |
|---------------------------------|--------------|---------------|-------------|--------------|--------------|---------------|--------------|
|                                 | <u>diu</u>   | <u>regats</u> | <u>ais</u>  | <u>ofic.</u> | <u>Peons</u> | <u>nents</u>  |              |
| Bosch Güell y Cía.              | -            | 1             | 29          | 3            | -            | 2             | 35           |
| Catalana Vinorda, S.A.          | -            | -             | 1           | -            | -            | -             | 1            |
| Clariana Huguet y Riba, S. Cta. | -            | -             | 1           | -            | -            | -             | 1            |
| Juan Esclasans Milá             | -            | -             | 1           | -            | -            | -             | 1            |
| Feid Steiner, S.A.              | -            | -             | 2           | -            | -            | -             | 2            |
| Cristóbal Freixedas             | 1            | -             | -           | -            | -            | -             | 1            |
| Antonio Galtés Mainé            | -            | -             | 2           | -            | -            | -             | 2            |
| José M. Jové, S.A.              | -            | 1             | -           | -            | 1            | -             | 2            |
| Rafael Mataix Marqués           | 1            | -             | -           | -            | -            | -             | 1            |
| Domingo Montserrat Fabré        | -            | -             | 1           | -            | -            | -             | 1            |
| Juan Mory y Cía., S.A.          | 1            | -             | -           | -            | -            | -             | 1            |
| Scherer Bühler y Sorg           | -            | -             | 1           | -            | -            | -             | 1            |

|                            |   |   |    |   |   |   |    |
|----------------------------|---|---|----|---|---|---|----|
| Sdad. A. Export. de        |   |   |    |   |   |   |    |
| Vinos (Berger)             | - | - | 1  | - | - | - | 1  |
| José Ventosa Roig          | - | - | 6  | - | - | - | 6  |
| Vinícola del Panadés, S.A. | 2 | - | -  | - | - | - | 2  |
| Sumen                      | 5 | 2 | 45 | 3 | 1 | 2 | 58 |

Un total, doncs, entre els uns i els altres, de 109 boters actius. A més, per estar lligada amb aquesta professió, cal citar la casa Gatell i Moncada, sense operaris, dedicada a la venda de dogues.

Ens adonem que la casa Joan Raventós, que el 1920, com ja hem dit, va tenir problemes amb els seus propietaris i en importància de personal assalariat figurava en segon lloc, ja no consta en aquesta relació.

Segons Manuel Benach,<sup>(33)</sup> el 1929 va quedar construïda l'Associació d'Industrials Boters del Penedès. No en tenim cap més notícia.

Ja hem vist, en el darrer dels exercicis econòmics a què hem fet referència, que el total de tallers matriculats el 1932 eren vint-i-tres, un d'ells, el més important de tots, el de Josep Roig i Vidal, amb sis operaris. Aquesta dada coincideix força amb la que ens dóna Pere Mas i Perera<sup>(34)</sup> quan ens diu que «ara (1932) hi ha uns 25 tallers o botigues, un taller de construcció mecànica, i uns 150 obrers». A més també fa esment d'un constructor de tines i *foudres* per a vagons-bòtes, que deu referir-se a Josep Miarons i Mitjans. El taller de construcció mecànica no pot ser altre que la «Tonelería Mecánica del Panadés», fundada precisament en aquell any 1932, el dia 30 de juny, com ja havíem deixat dit.

A l'any 1936,<sup>(35)</sup> el de l'esclat de la guerra civil, la nostra vila, amb una població de 10.030 habitants de dret i 10.265 de fet, tenia només set tallers de boters, un dels quals era el ja citat de la «Tonelería Mecánica del Panadés». A més, una fàbrica de dogues, la de Ramoneda Germans.

Arribats en aquest punt hem de deixar per enllestit el nostre treball ja que són ben poques les dades que hem pogut aconseguir sobre la trajectòria dels boters en aquest darrer mig segle. Tot i això creiem que no serà en va que, les que posseïm, les deixem apuntades.

El 1940, amb motiu d'haver passat l'alcaldia de Vilafranca un ofici a totes les empreses demanant-los la relació del personal assalariat i sou corresponent, la Cooperativa de Boters, en data 3 d'octubre, va cursar la contesta següent: «En cumplimiento al oficio de esa Alcaldía, pidiendo relación del personal asalariado de esta Empresa, debemos hacer constar, que nuestra Entidad 'Tonelería Mecánica' por ser cooperativa, no tiene ningún socio asalariado, sino que perciben la remuneración correspondiente al trabajo realizado por ser eventual y repartido entre sus componentes; últimamente se ha intensificado más el trabajo, habiéndose trabajado cuatro días a la semana, que con el aumento del 16,67% relativo a la Ley del 13 de Julio del año en curso, corresponde la siguiente liquidación semanal».<sup>(36)</sup>

La relació està composta per 63 persones, de les quals 54 residien a Vilafranca i la resta a diversos pobles de la comarca, el detall dels quals és el següent: quatre a la Granada, un a les Cases Roges, dos a Moja i dos a les Cabanyes.

Els jornals especificats, no tots són iguals, si bé una gran majoria tenen assignada la quantitat de 77,80 pessetes, que, segons ens han dit, corresponia als oficials de primera. Com que en la relació no consta la categoria professional dels cooperativistes, ens hem quedat sense poder saber la qualificació dels que cobraven els sous inferiors. Vegem-ne el detall:

- 1 jornal de 115,— ptes. (administrador)
- 1 jornal de 100,— ptes. (encarregat general)
- 50 jornals de 77,80 ptes. (oficials de primera)
- 2 jornals de 60,— ptes.
- 2 jornals de 54,40 ptes.
- 3 jornals de 50,60 ptes.
- 1 jornal de 49,— ptes.
- 2 jornals de 38,— ptes.
- 1 jornal de 20,— ptes.

Però davall d'aquesta relació, se n'hi fa constar una altra. La dels «Asociados que actualmente no trabajan en los Talleres de esta Cooperativa, y de hacerlo, perciben su jornal directamente de la Empresa respectiva, sin intervención alguna de esta Entidad». Aquests són en nombre d'onze, nou de Vilafranca, un d'Avinyonet i un de Moja.

El total, doncs, d'associats que el 3 d'octubre de 1940 tenia la Cooperativa de Boters era de 74, 63 dels quals residien a Vilafranca i la resta d'onze en pobles de la comarca, molt pròxims.

Però no era la Cooperativa l'únic taller de boters que, en la dècada dels quaranta, existia a la nostra vila. Consultats els exercicis econòmics,<sup>(37)</sup> sabem d'altres tallers matriculats, si bé pocs. En donem l'estadística:

| <u>Any econòmic</u> | <u>«Cuberos»</u> | <u>Nombre<br/>d'habitants de<br/>Vilafranca</u> |
|---------------------|------------------|-------------------------------------------------|
| 1940                | 4                | 9.515                                           |
| 1941                | 5                | 9.515                                           |
| 1942                | 6                | 9.515                                           |
| 1943                | 6                | 9.515                                           |
| 1944                | 5                | 10.284                                          |
| 1945                | 5                | 10.284                                          |
| 1946                | 4                | 10.284                                          |
| 1947                | 4                | 10.284                                          |
| 1948                | 5                | 10.284                                          |
| 1949                | 6                | 10.284                                          |
| 1950                | 5                | 10.284                                          |

Els sis tallers dels anys 1942 i 1943, que és quan en aquella dècada s'arriba a la xifra més elevada, eren els següents:

Joan Morgades i Soler, carrer del Progrés, 31  
 Josep Blanch i Marcé, carrer del Cid, 3  
 Jaume Casanella i Sàbat, carrer del General Zurbano, 10  
 Ramon Grases i Martí, carrer de Sarriera, 17  
 Baldomer Morros i Mestres, carrer de l'Ateneu, 37  
 Joan Hill i Soler, carrer d'Amàlia, 63

Al 1950, només dos d'aquests tallers perduraven: el de Josep Blanch i el de Jaume Casanella. Però se n'havien obert altres tres:

Jocund Torner i Juvé, carrer d'Amàlia, 50  
 Josep Torner i Juvé, carrer de Rafael Soler, s/n.  
 Josep Cuscó i Colomer, carrer del General Mola, 7

Els Torner havien abandonat la Cooperativa i s'establien pel seu compte. Avui, ambdós tallers encara treballen.

Deixarem també constància que el 1941 eren tres els comerços que venien fusta per als boters: el de Fill de Pere Busquets, Ramoneda Germans i Joan Olivella i Colomer.

El Sr. Jaume Muntaner i Miravent, actual gerent administrador de la Cooperativa de Boters, ens ha informat que el nombre inicial de boters quan aquesta fou fundada el 1932 va ser de 87, i va arribar al seu màxim l'any 1935 amb 118 operaris.

Actualment, desembre de 1984, Vilafranca només disposa de tres tallers: el de la Cooperativa de Boters, amb quinze operaris, al carrer del Parlament, núm. 5; el de Josep Torner i Martí, amb un total de nou homes, tres dels quals són de la casa, al passeig de Rafael Soler, núm. 28; i el de Josep Torner i Cañellas, sense cap assalariat, al carrer d'Amàlia Soler, núm. 64.

## COLOFÓ

Com a final d'aquest treball i per deixar constància de la continuïtat d'alguna d'aquestes famílies en la professió de boter, presentem, si no en totes les seves ramificacions, sí en la línia que hem considerat més directa, el quadre genealògic de quatre d'elles des dels seus inicis fins a la seva extinció o, com és dóna en un cas, fins als nostres dies.

### FAMÍLIA MARTORELL

#### Data casament

|                |                                 |
|----------------|---------------------------------|
| Pere Martorell | (Caps. matrim. Elisabet Arnauat |
| †14-4-1613     | 26-10-1577) †10-4-1629          |

#### Carrer dels Ferrers

|                |          |                |
|----------------|----------|----------------|
| Pere Martorell | 3-5-1615 | Francesca Gual |
| †17-6-1670     |          |                |

|                         |           |           |                             |
|-------------------------|-----------|-----------|-----------------------------|
| (Bateig 15-1-1618)      | {         | 16-5-1648 | Maria Castellví             |
| Josep Martorell i Gual  |           |           | † 8-6-1650                  |
| † 1-8-1677              |           | ?         | Maria Güell                 |
| Josep Martorell i Güell | Solter    |           |                             |
| † 22-8-1679             |           |           |                             |
| Pere Bordes             | 18-9-1679 |           | Maria Güell, vda. Martorell |

### Raval de Sant Francesc

|                          |           |            |                         |
|--------------------------|-----------|------------|-------------------------|
| Jaume Martorell i Güell  | {         | ?          | Francesca Ferrer        |
| † 17-1-1742              |           |            | † 14-4-1735             |
|                          |           | 12-11-1738 | Anna Maria Marcer       |
|                          |           |            | † 14-10-1764            |
| Josep Martorell i Ferrer | {         | 4-5-1721   | Rosa Cruset             |
| † 30-8-1771              |           |            | † 15-8-1749             |
|                          |           | 8-2-1750   | Rosa Mata               |
|                          |           |            | † 8-10-1756             |
| Pau Martorell i Cruset   | 8-9-1748  |            | Maria Farré             |
| † 28-3-1815              |           |            | † ?-6-1805              |
| Josep Martorell i Farré  | 30-5-1773 |            | Caterina Rodó (1)       |
| † 13-8-1782              |           |            | † 8-4-1792              |
| Josep Martorell i Rodó   | {         | 26-7-1806  | Rosa Huguer             |
| † 9-11-1841              |           |            | † 13-11-1808            |
|                          |           | 6-3-1810   | Eulàlia Rovira i Vallès |
|                          |           |            | † 11-3-1877             |

(1) El 5 de juny de 1784 contreu segon matrimoni amb Sebastià Rigual, manyà, viudo de Magdalena Térrens.

## FAMÍLIA ESTALELLA

### Carrer de la Font

#### Data de casament

|                                          |            |                               |
|------------------------------------------|------------|-------------------------------|
| Ramon Estalella<br>†15-4-1751            | 2-2-1687   | Eulàlia Tort<br>†31-10-1748   |
| Ramon Estalella i Tort<br>†25-6-1738     | 26-12-1717 | Clara Urgellès<br>†20-8-1766  |
| Ramon Estalella i Urgellès<br>†24-8-1782 | 26-12-1744 | Teresa Mascaró<br>†15-12-1798 |
| Ramon Estalella i Mascaró<br>†22-1-1833  | 6-5-1773   | Manuela Graells<br>†18-5-1826 |
| Ramon Estalella i Graells<br>†25-2-1824  | 8-4-1801   | Tecla Güell                   |
| Ramon Estalella i Güell<br>†9-9-1854     | Solter     |                               |

### La Parellada

|                                          |             |                                              |
|------------------------------------------|-------------|----------------------------------------------|
| Anton Estalella i Mascaró<br>†13-5-1810  | 11-5-1785   | Úrsula Urgellès<br>†21-6-1820                |
| Anton Estalella i Urgellès<br>†11-8-1847 | 7-12-1809   | Josepa Roig<br>†6-4-1828                     |
|                                          | 1828 o 1829 | Madrona Naudí<br>†1-4-1865                   |
| Anton Estalella i Roig<br>†28-9-1868     | ?           | Maria Sivillà i Naudí<br>†6-12-1886          |
| Jocund Estalella i Sivillà<br>†30-3-1911 | ?           | M. <sup>a</sup> Montserrat Riba i<br>Terrada |

**FAMÍLIA ESTALELLA-TORNER****Carrer dels Ferrers****Data de casament**

|                                       |           |                                           |
|---------------------------------------|-----------|-------------------------------------------|
| Pau Estalella<br>†19-12-1742          | 7-1-1693  | Francesca Trius<br>†26-6-1706             |
|                                       | 25-8-1706 | Maria Traver<br>†15-10-1767               |
| Josep Estalella i Trius<br>†28-1-1734 | 10-1-1723 | Teresa Sabater<br>†1-11-1760              |
| Simó Torner<br>†29-8-1800             | 7-6-1739  | Teresa Estalella i Sabater<br>†19-11-1801 |

**Raval de la Font**

|                                          |            |                                |
|------------------------------------------|------------|--------------------------------|
| Jocund Torner i Estalella<br>†21-10-1820 | 2-5-1779   | Teresa Font<br>†1-4-1788       |
|                                          | 20-5-1789  | Francesca Artís<br>†30-10-1809 |
|                                          | 18-12-1809 | Madrona Ràfols<br>†12-1-1844   |

**Carrer de la Font**

|                                     |          |                                   |
|-------------------------------------|----------|-----------------------------------|
| Jocund Torner i Font<br>†17-12-1811 | 7-4-1804 | Marianna Barjau (1)<br>†15-4-1835 |
|-------------------------------------|----------|-----------------------------------|

**Rambla de Nostra Senyora**

|                                      |             |                                     |
|--------------------------------------|-------------|-------------------------------------|
| Antoni Torner i Ràfols<br>†31-1-1897 | Aprox. 1834 | Madrona Güell i Mauri<br>†25-4-1880 |
| Jocund Torner i Güell<br>†19-12-1912 | ?           | Felícia Janer i Rodó<br>†25-3-1886  |
| Antoni Torner i Janer<br>†16-9-1934  | 21-12-1886  | Felícia Via i Torrents<br>†6-2-1918 |

Jocund Torner i Janer Solter  
30-12-1932

(1) El 5 de gener de 1814 contreu segon matrimoni amb Josep Rosell, solter, pagès.

# **FILLS DE JOSEP TORNER I JANER, FUSTER, I NEBOTS D'ANTONI I JOCUND TORNER I JANER, BOTERS**

## **Carrer d'en Rafael Soler**

|                                      |           |                                               |
|--------------------------------------|-----------|-----------------------------------------------|
| Josep Torner<br>i Jové<br>† 3-3-1969 | 15-4-1920 | Lluïsa Martí<br>i Pujador<br>† 1-8-1955       |
| Josep Torner<br>i Martí              | 1-1-1942  | Josefa Samper<br>i Mulet                      |
| Josep Torner<br>i Samper             | 1-5-1968  | Amparo Izquierdo<br>i Virgili                 |
| Agustí Torner<br>i Samper            | 10-8-1975 | M. <sup>a</sup> Montserrat<br>Mitjans i Pérez |

## **Carrer d'Amàlia Soler**

|                                          |   |           |                                            |
|------------------------------------------|---|-----------|--------------------------------------------|
| Jocund Torner<br>i Jové<br>† 9-7-1970    | { | 15-4-1920 | Antònia Martí<br>i Pujador<br>† 18-12-1930 |
|                                          |   | 5-11-1931 | Teresa Cañellas<br>i Moncusí               |
| Valentí Torner<br>i Martí<br>† 27-7-1980 |   | ?         | Encarnació<br>Fàbregas<br>† 1979 ?         |
| Jocund Torner<br>i Martí                 |   | 16-3-1950 | Emília Parellada<br>i Riera                |
| Josep Torner<br>i Cañellas               |   | ?         | Carmen Bermon<br>i Charlez                 |

**FAMÍLIA FREIXES - MESTRES****La Parellada****Data casament**

|                                                  |            |                                               |
|--------------------------------------------------|------------|-----------------------------------------------|
| Isidre Freixes<br>† a Barcelona abans<br>de 1733 | ?          | Caterina<br>†15-2-1758                        |
| Isidre Freixes<br>† 20-8-1779                    | 7-6-1735   | Maria Teresa Via<br>† 5-2-1768                |
| Isidre Freixes i Via<br>† 19-2-1787              | 27-12-1766 | Raimunda Revantós<br>†19-1-1817               |
| Jocund Freixes i Via<br>†18-4-1783               | 15-11-1767 | Rosa Torner (1)<br>† 11-12-1801               |
| Joan Mestre<br>† 27-8-1828                       | 11-1-1789  | Teresa Freixes i Torner<br>†13-4-1829         |
| Fèlix Mestre i Freixes<br>†16-10-1859            | 29-9-1816  | Francesca Garito                              |
| Joan Mestre i Garito<br>† 9-10-1882              | ?          | Caterina Grau i Bonet                         |
| Ramon Mestre i Grau<br>†29-8-1921                | ?          | Maria Montserrat i<br>i Saumell<br>† 2-5-1944 |

- (1) El 8 de novembre de 1792 contreu segon matrimoni amb Sebastià Rigual, manyà, viudo en primeres núpcies de Magdalena Térmens, i en segones de Caterina Rodó. Fem notar que Caterina Rodó havia estat l'esposa del boter Josep Martorell i Farré.

**NOTES**

- (1) ALBERT VIRELLA i BLODA, *De quan Vilanova i la Geltrú era un empori del vi*, dins *Miscel·lània penedesenca 1978*, p. 205.

- (2) PERE MAS I PERERA, *Vilafranca del Penedès*, Editorial Barcino, 1932, p. 91.
- (3) Foli núm. 106 v.
- (4) JAUME VALERO I RIBAS, *Quaderns mensuals d'acció*, volum I, novembre de 1927, p. 184.
- (4a) JOSEP IGLÉSIES, El fogatge de 1553. Any 1979, volum I, pp. 317 i 318.
- (5) Llibreta de comunió de 1680.
- (6) LLUÍS JOU MIRABENT, *Notes per a l'estudi de la marina de Sitges, 1840-1880*, any 1977, p. 32.
- (7) PERE MAS I PERERA, *op. cit.*, p. 167.
- (8) ANTONI MARTORELL I PANYELLAS, *El Penadès. Notes crítiques sobre les vicissituds de la agricultura, industria y comers durant el segle XIX deduintne'ls medis per a lograr llur foment y desenrotlló*, any 1902, p. 21.
- (9) PERE MAS I PERERA, *op. cit.*, p. 174.
- (10) Arxiu Municipal de Vilafranca, secció 92, lligall 213.
- (11) ANTONI MARTORELL I PANYELLAS, *treball cit.*, p. 20.
- (12) PERE MAS I PERERA, *op. cit.*, p. 174.
- (13) Volum 3, p. 765, article signat per Pere Molas i Francesc de B. Moll i Marquès.
- (14) Arxiu Municipal de Vilafranca, secció 142, lligall 263. Els habitants de fet eren uns quants més: 6.981, dels quals 3.429 eren del sexe masculí i 3.552 del femení.
- (15) *Ibidem*, secció 92, lligall 213, i secció 94, lligall 215.
- (16) RAMON ESCLASANS I MILÀ, *Estudi crítich-historich del Penadès en el segle XIX*, any 1902, pp. 114 i 115.
- (17) PERE MAS I PERERA, *op. cit.*, p. 188.
- (18) RAMON ESCLASANS I MILÀ, *treball cit.*, p. 115.
- (19) PERE MAS I PERERA, *op. cit.*, p. 168.
- (20) *Treball cit.*, p. 236.
- (21) LLUÍS JOU MIRABENT, *op. cit.*, pp. 31 i 32.
- (22) Arxiu Municipal de Vilafranca, secció 219, lligall 340.
- (23) *Ibidem*, secció 219, lligall 340.
- (24) *Ibidem*, secció 219, lligall 340.
- (25) PERE MAS I PERERA, *op. cit.*, p. 175.
- (26) Arxiu Municipal de Vilafranca, secció 217, lligall 338.
- (27) *Penedès republicà*, número 792, 27 de gener de 1933, any XVII.
- (28) PERE MAS I PERERA, *op. cit.*, p. 189.
- (29) Arxiu Municipal de Vilafranca, secció 217, lligall 338.
- (30) *Ibidem*, secció 217, lligall 338.
- (31) *Ibidem*, secció 217, lligall 338.
- (32) *Ibidem*, secció 219, lligall 340.

- (33) MANUEL BENACH I TORRENTS, *Els vilafraquins del segle XX*, any 1978, p. 164.
  - (34) *Op. cit.*, p. 175.
  - (35) *Anuario comercial de España (Guía Pascual)*, any 1936, tom I, pp. 1.719 i 1.721.
  - (36) Arxiu Municipal de Vilafranca, secció 219, lligall 340.
  - (37) *Ibidem*, secció 97, lligall 109.
-